

Rare sheep and goat breeds in the Netherlands - an overview of their value and breeding

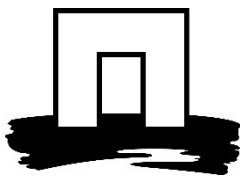
Noor Hilbers
960902338110

Major thesis Animal Breeding and Genomics (ABG-80436)

September 2020

Supervisors/examiners: Dr. J. J. Windig

Thesis: Animal Breeding and Genomics

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Uitgebreide Nederlandse samenvatting resultaten

Redenen voor het houden rassen

Een reden voor houders voor het houden van een zeldzaam ras is het in stand houden van dat bepaalde ras, wat vaak historisch uit de regio komt. Daarnaast zijn er nog meer redenen voor houders om schapen of geiten te houden: vanaf de jeugd het ras gehad; de fokkerij wordt gezien als een leuke en goede bezigheid; het is een bron van ontspanning met de dieren bezig zijn; het sociale contact tussen houders van een ras wordt ook als belangrijk beschouwd; de kwaliteiten en de productie van het ras is ook een reden voor het houden van een specifiek ras. Daarnaast zijn er allerlei achterliggende redenen voor het houden van een specifiek ras waarvan educatie en toerisme de meest genoemden zijn.

Door houders wordt aangegeven dat ze niet van ras willen veranderen om bovengenoemde redenen, maar willen ze de voortgang die ze hebben gemaakt binnen hun eigen dieren wat betreft de rasstandaarden en de productie van de dieren. De dieren zijn geselecteerd op de bedrijfsvoering van de houder, daardoor zijn voor zijn bedrijf dit de beste dieren. Deze vooruitgang willen de houders niet ongedaan maken door met een ander ras te gaan beginnen. Ook is vaak een reden voor het blijven houden van een specifiek ras, de kennis die de houders hebben over dat bepaalde ras.

Bij het houden en het gaan houden van de dieren komen er een aantal problemen om de hoek kijken. Ten eerste, er moet genoeg grond beschikbaar zijn voor het houden van de dieren. Ten tweede, het houden van de dieren kost veel tijd. Ten derde, de opbrengsten wegen niet altijd vanzelfsprekend op tegen de kosten van het houden van de dieren. En ten vierde, de hoeveelheid regelgeving blijft stijgen, hierdoor wordt de lat erg hoog gelegd voor het houden van dieren. En daarbij komt dat alle houders van de dieren onder dezelfde regelgeving vallen, zowel houders met een klein aantal dieren als professionele houders met veel dieren. Dit wordt door vele houders als vreemd ervaren.

Een belangrijk probleem voor in de toekomst voor alle zeldzame rassen, is de vergrijzing die gaande is bij de leden van alle stamboeken en rasorganisaties. Dit komt vooral waarschijnlijk door de bovengenoemde problemen.

Houderijsystemen en belangrijke kenmerken

Er zijn veel verschillende houderijsystemen in de schapen- en geitenhouderijen. Dit verschilt vooral per productiesysteem van de rassen, binnen dezelfde productiesystemen zijn de houderijsystemen vergelijkbaar tussen de rassen. Algemene belangrijke kenmerken van de dieren zijn: de algemene gezondheid van de dieren en de specifieke productie van het ras. Daarnaast wordt er ook vaak geselecteerd op een functioneel exterieur en op bepaalde karaktereigenschappen.

Binnen de schapen is er een verdeling tussen de heideschapen en de zogenaamde weideschapen.

De heideschapen worden in principe het hele jaar rond buiten gehouden, alleen worden door sommige houders tijdens de lammerperiode de dieren wel binnen gehaald voor een soepel verloop van het lammeren. Dit heeft ook te maken met de wetgeving rondom Q-koorts. Daarnaast is de locatie van de houder ook van invloed op de manier van houden van de dieren. De houderijsystemen verschillen binnen de heideschapen in de zin van dat de schapen zowel op een bepaald gebied vrij gehouden kunnen worden, als dat de schapen geschipperd kunnen worden. Belangrijke kenmerken voor heideschapen verschillen per houderijsysteem. Voor het vrij houden van de dieren is de zelfredzaamheid erg belangrijk, daarnaast is de soberheid van de dieren ook belangrijk. Voor het schipperen van de schapen zijn het loopvermogen en het kuddegevoel van de dieren erg belangrijk. Over het algemeen is het begrazingsvermogen en de gezondheid van heideschapen een belangrijk kenmerk voor beide soorten houderijsystemen.

De weideschapen worden deels buiten gehouden, dit is wel afhankelijk van het systeem en ook de locatie van de houder is van grote invloed. Over het algemeen zijn de houders wel van mening dat schapen buiten horen te leven. De mate van natuurbegrazing wordt bepaald door verschillende factoren, de twee belangrijkste zijn de locatie van de houderij en de voeding die de dieren nodig hebben om te produceren

op een gewenst niveau. Belangrijke kenmerken voor de weideschappen zijn het productie vermogen van de dieren, zowel voor melk als vlees (afhankelijk van het ras). Voor melkschappen is de persistentie van de melkgift een belangrijk kenmerk, voor de vleeschapen is de vruchtbaarheid en de groeisnelheid erg belangrijk.

Binnen de geiten is er een splitsing te vinden tussen de landgeiten en de melkgeiten.

De landgeiten worden professioneel het meeste gebruikt voor begrazingswerkzaamheden en daardoor worden deze dieren eigenlijk altijd buiten gehouden. Belangrijke kenmerken voor landgeiten zijn dan ook wel het begrazingsvermogen en de zelfredzaamheid van de dieren.

Tussen de melkgeitenrassen zitten niet grote verschillen wat betreft het houderijsysteem, over het algemeen worden de dieren binnen gehouden. Wel worden de jonge dieren door sommige houders buiten gehouden, of met behulp van een uitloopstal kunnen de dieren buiten komen. Belangrijke kenmerken voor de melkgeiten zijn voor de melkgift en de vruchtbaarheid van de dieren. Bij geiten is de persistentie van de melkgift minder van belang door het duurmelken. Daarnaast twee belangrijk kenmerken bij melkgeiten, zijn de duurzaamheid van de dieren en de kwaliteit van de uiers. Wat bij de melkgeiten ook belangrijk is, is de voer efficiëntie van de dieren, de dieren moeten vel ruwvoer kunnen verwerken. Om dit te bereiken worden de dieren vaak hiervoor geselecteerd en hierbij rekening houdend met de bouw van de dieren.

Wat betreft de economische aspecten van het houden van zeldzame rassen, er wordt voor veel houders aangegeven dat het steeds economisch minder haalbaar is. Voor heideschappen zijn professionele houders vaak afhankelijk van subsidies en daardoor zeer kwetsbaar. Er is in Nederland een onderwaardering van zowel de begrazing als de producten en de kwaliteit daarvan van schapen en geiten. Ook is het vaak zo dat de rassen geselecteerd zijn voor 1 bepaalde productie en geen dubbeldieren meer zijn waardoor de economische rendabiliteit lager ligt omdat bijvoorbeeld bij vele heideschappen de vlees kwantiteit heel erg laag ligt.

Agro-ecologische landbouw

De algemene definitie volgens experts is de integratie van natuurlijke systemen en productie systemen met daarbij een zo minimaal mogelijke natuur en milieu versturende invloed. Vaak worden extensieve landbouwsystemen hiermee geassocieerd. Daarnaast zijn kringlooplandbouw, natuur-inclusieve landbouw en biologische landbouw vergelijkbaar met agro-ecologische landbouw. Integratie van verschillende systemen past goed binnen agro-ecologische landbouw, zoals het laten grazen van dieren in een fruitboomgaard. Over het algemeen staan management en productie niet voorop, dit is uiteraard wel van belang voor de rendabiliteit van het systeem. Belangrijke aspecten bij agro-ecologische landbouw zijn de hoge biodiversiteit en de natuurlijke manier van het houden van de dieren. Zodat de dieren zo veel mogelijk natuurlijkgedrag kunnen vertonen. Dit geldt dus ook voor het rantsoen van de dieren. Maar net zo goed voor de leefomgeving, van nature staan de dieren natuurlijk buiten, dit zorgt ervoor dat de dieren robuust genoeg moeten zijn tegen weersomstandigheden om dit aan te kunnen, zoals hiervoor aangegeven is dit niet voor alle rassen het geval. Medicijngebruik wordt geminimaliseerd binnen de agro-ecologische landbouw. Daarnaast is een belangrijk kenmerk van de dieren de zelfredzaamheid voor deze vorm van landbouw. Bij de houderijsysteem is het belangrijk dat er een balans is tussen alle factoren, dus wat is het beste voor het dier en wat geeft de beste productie. Een balans tussen het kunnen vertonen van natuurlijk gedrag en wat er kan om het mogelijk te maken (zowel praktisch als economisch).

Uit de interview met de houders blijkt dat een deel van de rassen al op een deels of bijna volledige agro-ecologische manier gehouden worden. In tegenstelling, er zijn ook houderijsystemen die nauwelijks tot niet op deze manier functioneren. Binnen de schapen- en geiten-houderij zijn alle tussengelegen vormen van systemen wel te vinden. Wat over het algemeen wel een doel van de houders is, is het medicijngebruik te minimaliseren. Ook wordt over het algemeen de hoeveelheid krachtvoer zo veel als mogelijk teruggedrongen. Daarnaast word er bij de heideschappen en landgeiten ook gestreefd naar zo

weinig mogelijk input van buiten het systeem en het integreren van kringlopen in het systeem en deze voor zover mogelijk te sluiten.

Informatie kwaliteit en kwantiteit

Door eigenlijk alle rashouders word aangegeven dat er genoeg informatie over de raskenmerken en stamboekrichtlijnen gevonden kan worden. Alle stamboeken/rasorganisaties zijn in het bezit van een website, hierop is vaak eigenlijk al genoeg informatie te vinden over de rassen. Daarnaast worden er vaak meerdere keuringen gehouden per jaar, deze zijn vaak vrij toegankelijk waardoor dit ook al informatiebron gezien word. Over het algemeen wordt er aangegeven dat er goed mensen bereikbaar zijn voor informatie uitwisseling en hulp, wel met de kanttekening dat dit soms bias kan opleveren.

Geschiktheid agro-ecologische landbouw

Uit de resultaten van de interviews blijkt dat er zeker mogelijkheid is voor de rassen in de agro-ecologische landbouw, dit is wel volledig afhankelijk van de houderijsystemen. De manier van houden bepaald voor een groot deel hoe goed de dieren passen binnen de agro-ecologische landbouw. Binnen de zeldzame rassen komt de zelfredzaamheid van de dieren over het algemeen wel naar voren, dit is zeker een belangrijk kenmerk voor de dieren binnen de agro-ecologische landbouw. Daarnaast alle bovengenoemde kenmerken die belangrijk zijn voor de agro-ecologische landbouw zijn terug te vinden bij de zeldzame rassen. Bij de verschillende rassen zullen de verschillende kenmerken in verschillende mate naar voren komen, daardoor is het systeem waarin de dieren gehouden worden erg belangrijk en kan het ras wel of niet geschikt maken voor agro-ecologische landbouw.

Al met al kunnen alle zeldzame rassen op verschillende manieren geschikt zijn voor agro-ecologische landbouw. En daarmee bijdragen aan een verhoging van de biodiversiteit binnen de landbouw en op een meer ecologisch verantwoorde manier een bijdrage kunnen leveren aan de voedselproductie en landschapsonderhoud.

Fokkerij

Door alle houders word aangegeven dat door selectie op belangrijke kenmerken deze kenmerken zeker verbeterd kunnen worden en dat er ook daadwerkelijk vooruitgang is geweest op de geselecteerde kenmerken. Er wordt aangegeven dat vaak selectie op dieren meer effect heeft op de productie dan aanpassingen aan de bedrijfsvoering.

Een groot probleem in de fokkerij is het kennis gat dat aanwezig is bij de houders. Hierdoor worden er toch veel fouten gemaakt in de selectie van de dieren en het toepassen van een fokbeleid. Ook wordt er niet door alle houders even streng aan het fokbeleid gehouden, er worden toch regelmatig dieren gebruikt ondanks dat deze dan de inteelttoename verhogen. Er wordt door vele rasorganisaties niet getolereerd dat er ingekruist wordt, dit gaat in de toekomst waarschijnlijk veel problemen opleveren, zeker in combinatie met het hiervoor genoemde.

Daarnaast wordt er een scheiding ondervonden tussen de professionele rashouders en de hobby rashouders. De laatstgenoemde selecteren vaak vooral op wat wordt gezien bij de rasorganisatie als een mooi exterieur, wat niet altijd ook een functioneel exterieur is. Deze verschillen in selectie zorgen ervoor dat de uitwisseling tussen professioneel gehouden dieren en hobby gehouden dieren wordt vermindert, waardoor de genetische diversiteit ook afneemt. Met dit verschil zouden rasorganisaties rekening moeten houden met het opstellen van de ras standaarden.

Unieke kenmerken

Er zitten natuurlijk veel verschillen tussen de rassen, maar ook veel gelijkenissen. Bijvoorbeeld vele heideschape zijn zeer vergelijkbaar in nut, maar in uiterlijk verschillen eigenlijk alle rassen wel. De rassen zijn ontstaan door verschillen tussen de selectie tussen regio's, in de overgangsgebieden van regio's zijn vaak dan ook dieren te vinden met gemengde kenmerken. Dit is goed te zien in Limburg tussen het Kempische heideschaap en het Mergellandschaap.

Hieronder unieke kenmerken van schapenrassen genoemd per ras, als een ras niet genoemd wordt betekend dit niet dat dit ras geen unieke kenmerken heeft maar er is geen uniek kenmerk uit de gesprekken naar voren gekomen. Het Fries melkschaap, wat de naam ook al zegt, is een melkschaap, dit is het enige oud-Nederlandse melkschapenras. Het Drentsheideschaap is het enige oud-Nederlandse schapenras waarbij beide geslachten hoorns hebben, deze mogen in drie verschillende vormen voorkomen (geen, stompen en volledige hoorns). Het uiterlijk van de Zwartblesschaap is zeer uniek en ook de houding en uitstraling van het ras is uniek. De bevezing van de Texelaar is een uniek kenmerk van dit ras.

Hieronder unieke kenmerken van geitenrassen genoemd per ras, hetzelfde geldt als voor de schapen. De bonte geit is uniek in zijn uiterlijk en zijn kleurschakeringen, daarnaast zit er in een aantal van de bloedlijnen Scrapie resistentie. De witte geit is uniek in zijn melkgift in combinatie met de levensduur. De Toggenburger is het enige geiten ras dat in alle lijnen Scrapie resistentie heeft. De Landgeit is uniek in zijn uiterlijk, daarnaast is de vacht uniek omdat deze onderwol heeft. Ook is de Landgeit het enige geiten ras dat zo goed gebruikt kan worden voor begrazingswerkzaamheden.

